

LISTEK.

Levstik, Vladimir. *Gadje gnezdo*. Povest iz dni trpljenja in nad. V Ljubljani 1919. Tiskala in založila Zvezna tiskarna. 219 str. 8 K. (Narodna knjižnica, sn. 6-9.)

Med onimi našimi pisci, ki se ne lovijo po izvoženih kolovozih tradicionalne malomeščanske sentimentalnosti, ki se nas drži še od lepih časov Pavline Pajkove, temveč ki iščejo poleg novih snovi — s katerimi hočejo razširiti ozko polje naše epike — tudi novih sredstev za izražanje, ki torej skušajo našo prozo poglobiti glede vsebine in izraza, stoji Levstik brez dvoma v prvi vrsti. Z vsako svojo knjigo preseneti, očara ali naravnost fascinira svoje občinstvo, kakoršno že pač je: one, ki s treznostjo analizirajo njegov material in sredstva njegovega izražanja, druge, ki se udajo melodijoznosti, gorki sentimentalnosti njegovih „storij“ in tretje, ki brez moči utonejo v omamnem vrtincu čustev, ki jih zna ta spretni čarodejnik oviti okoli svojega nedolžnega bravca.

Za „Tino Gramontovo“ je „Gadje gnezdo“ druga, potencirana stopnja. Registrirajmo kot trezni literarni zgodovinarji že sedaj, da je „Gadje gnezdo“ prav za prav kriva signatura, ki ne odgovarja vsebini: kakor tam Tina, tako je tudi tukaj glavna oseba mati Kastelka in ne „gnezdo“, ki ga ona šele s svojim nadčloveškim naporom in naravnost brezbožnim uporom ustvari. Ž njenim triumfom je povesti konec. Ob enem pa lepo priznajmo, kako zelo je tukaj poglobljen motiv in kako nenavadno so se potencirala sredstva umetniškega izražanja.

V „Tini“ razvoj dekleta, tukaj pa zgodovina matere, zagrabljena neprimerno globlje, podana s sofoklejsko ali favstovsko močjo, ki išče v materah prazvor vsega, ki sebe samo uničuje, da se pozitivno uveljavi: ono besno sovraštvo, ki ga razlije in udejstvi Kastelka na svojih gadih, ko vidi ali domneva, da jim s svojo ljubeznijo samo škoduje. Ta motiv je glavni človeški — splošno človeški — motiv, ki dviga to povest vkljub njeni aktualni vsebini daleč nad višino aktualne literature.

Sicer pa je tudi aktualnost vsebine lepo zvezana z našo zgodovino. Mati Kastelka, ki si je nekdaž „polnila srce s poetičnimi ideali „Krsta pri Savici“, Jurčičevih romanov in Tavčarjevih novel in z zgovornim rodoljubjem“ dobe naših taborjev, odvrže od sebe mahoma vse naše tradicionalne lirizme in postane kos naše zemlje. Zarije se v zemljo, v našo zemljo, kakor da instinktivno čuti, kje tiče korenine našega bitja in žitja. Da tiče v oni naši zemlji, o kateri je pesimistični Gumpłowicz dejal, da tujce „požira“ in o kateri je optimist Krek s proroškim patosom rekel, da je v njej za tujce „dovolj grobov“!

Iz preteklosti Kastelke se vrši kar v prvem poglavju prehod v neposredno sedanost. Ta sedanost so oni dnevi „trpljenja in nad“, ki jim je Levstik skušal z novim stilom dati adekvaten izraz. Poleg onih prastarih motivov mu je bilo treba izraziti še vso ono dušečo moro, ki je leta in leta ležala nad

nami, ono sunkovito prehajanje iz obupa v pričakovanje, one težke boleti, ki so se ob prvih solčnih žarkih spremenile v prešerno popevko vaše harmonike. Temu primerno je njegov stil nasičen, gost, močan, suvajoč, kiklopsko premikajoč gore, včasih pa nežen do razbolele sentimentalnosti, vriskajoč v prešernem veselju. Prava slika naše duše v onih dneh, ko smo se bali in veselili, obupavali in pričakovali.

Človek je vesel poti, ki se Levstiku odpira, če bo znal umno izrabljati svoje moči in z resno disciplino ravnati tok svoje bogate fantazije.

J. A. G.

Ivan Albreht: *Slutnje*. V Ljubljani 1919. Natisnila in založila „Zvezna tiskarna“. Str. 82. K 4.—

Naslov te pesniške zbirke je srečno izbran. Vsa knjižica prekipeva nejasno opredeljenih zaznav in čustev, nasprotujočih si rečenic. „Sem pač poet“, tako se završava v Moletovem načinu zadnja in uvodna pesnitev: v tem okviru je potemtakem možno razporediti valovito razgibanost individualnih notranjih doživljajev. „Slutnje“ so poklonjene „njej, ki živi z menoj“, za motto pa bi lahko stala štirivrstnica str. 33. Značilen je za Albrehta padec od viška diti-rambnih granesov „Večer je tih ...“ na sledečo misel grenkobne primesi (56). Za vriskom veselja ga pretrese mračen vzdih. Za črnogledim in sanjavim bo-sjaštvom (5) prikipi pohtevica po svetu in radosti (12):

Vzemi, življenje, objemi me, primi,
da se še enkrat vsa kri raziskri mi,
v ognju vzplamtijo mi bolne oči ...

In to vkljub temu, da očita pozemskemu človekovanju: Trpko si, mrzlo in trdo —, navzlic sentencijozni iveri: Bolestna je življenja cesta. Čez nekaj časa srečate vse bolj samozavesten nazor: Saj kdor živi, ta ni ubog (Dva lista). Filozofija naše eksistence je morda obsežena v prašanju: Smo hip ...? (18). V ostalem pa izraža uspeli sonet o večnem dvomu izvrstno glavne poteze Albrehtovega ustrojstva (16):

Ah, kaj so našega ponosa dela
in kje je pot do večnega izvora,
ki se razum mu ukloniti mora?!

Temà, temà — in ni resnice v duši!
Kar misel zida, v hipu spet razruši,
in vse je kakor dih, kot kup pepela.

Tupatam seveda naletite na lahnejše modrovanje (20): „poljubčke vincu krademo“, ali:

In to je misel zadnja še,
da je lepo na sveti!
Sladko lagati vsenavzkriž,
pod krinko pa — živeti!

„Bolnik sanjav, napol objet od smrti“, je namreč i zmožen prisvojiti si uporabno tolažbo Aškerčeve Anke: prva nisi, zadnja ne na svetu (21). Saj boj za obstoj naravnost izziva podobno stališče: